

в свою чергу, функціонує лише завдяки діянню Христа, і в той же час Христос є лише моментом космічної еволюції. Ідеями А. в Росії поч. 20 ст. захоплювалися А.Белій, Вяч.Іванов, А.Мінцлова, літератори, які гуртувались навколо журн. «Мусачет». В Україні А. не мала значного впливу. Натомість були прихильники теософського вчення О.Блаватської.

СНО

Антропоцентризм (від грецьк. *anthropos* — людина і *lat. centrum* — центр) — філос. принцип, згідно з яким людина є центром Всесвіту і найвищою метою всіх подій, що відбуваються в світі. Як суттєвий елемент, А. притаманний багатьом реліг.-філос. концепціям. Зокрема, М.Бердяєв саме християнство розумів як поглиблений антропоцентризм.

СНО

Апокаліпсис — див. Одрокнення Іоана Богослова.

Апокатастазис (грецьк. — *досл. повернення*) — зведення всіх речей до первісного стану, час виконання пророчих уявлень про утвердження Царства Божого на землі з прибуттям Месії. В догматиці А. — прилучення усього людства до христ. віри. Введено Орігеном у 6 ст.

РС

«Апокрисис» Христофора Філарета — полемічний твір укр. та білорус. л-ри кін. 16 ст., написаний у відповідь на працю єзуїта П.Скарги «Берестейський синод» (1597). «А.» Х. Ф. було видано польською (1597) і в Острозі — українізованою церк.-слов. (1598—1599) мовами. Під псевдонімом Христофора Філарета, ймовірно, виступив діяч острозького гуртка, представник князя К.Острозького у зв'язках з протестантами М.Броневський. Зміст «А.» Х. Ф. доводив законність Брестського правосл. собору (1596), заперечував претензії Папи Римського на єдиновладдя, документально свідчив про посилення нац.-реліг. гніту в Україні та Білорусії у зв'язку із запровадженням унії. У повній назві «А.» Х. Ф. наводилося одне з перших у вітч. л-рі вживань терміну «релігія». Праця мала

значний вплив на творчість І.Вишенського, М.Смотрицького, З.Копистенського та ін.

КВ

Апокрифи (від грецьк. *apokrifos* — таємний, секретний) — реліг. твори, які офіційно не визнані священними; неканонічні. Існують старозавітні та новозавітні А. Перші містяться у Септуагінті (Премудрості Соломона, Товит, Варух, книга Ісуса сина Сираха, книга Маккавіїв; фрагменти книг Естер, Ездри, Даниїла) або у окремих списках (Завіти 12 патріархів, фрагменти книги Єноха; варіанти книги Буття та Второзаконня). Серед новозавітних А. — іудеохрист. та гностичні Євангелія, послання, апокаліпсиси та ін. Більшість А. були «відречені» (заборонені) церквою. Але деякі, що не суперечили догматам, дозволялися для читання (оповіді про дитинство Ісуса, життя Марії, «Пастир» Герма, «Дидахе»). Відомості про більшість А. маємо з полемічних творів христ. письменників 2—4 ст. Знахідки у Єгипті (Наг-Хаммаді, 1946) та Палестині (Ваді-Кумран, 1947) дозволили вивчати оригінальні тексти А.

ГС

Апологети — ранньохрист. філософи, богослови і письменники (Юстин, Татіан, Тертулліан, Оріген та ін.), які в 2—3 ст., коли християнство зазнавало всіляких переслідувань, обстоювали переваги нової релігії в порівнянні з політеїстич. віруваннями Рим. імперії, обґрунтовували її високі моральні принципи і необхідність для суспільства. А. поділялися на два табори. Якщо одні з них прагнули знайти щось спільне в християнстві і античній філософії та науці, то ін., зокрема Тертулліан, закликали до боротьби з античною культурою, утверджували аскетизм. А. заклали основи христ. богослов'я. З переходом християнства в ранг держ. релігії в 4 ст. апологетична л-ра витісняється політичною.

КА

Апологетика богословська (від грецьк. *apologetikos* — захищаючий) — розділ богослов'я (т. зв. осн. богослов'я), що розглядає сутність певної реліг. системи й зорієнтований на виправдання і захист її догматів за допомогою аргу-